

Heidi Köngäs
Elä Raahe sä muistojen kaupunki

Minun suhteeni Raaheen alkoi Keskuskansakoulun pihalla huhtikuussa 1962, kun olin kahdeksan ikäinen ja seisoin yhdessä Laurilan Kristiinan kanssa valtavan lapsilauman ympäröimänä. Meitä katsottiin, olimme tullista tulleita, juuri Ruotsista Raahen muuttaneita.

”Puhukaapa vasiten ruottia”, pyydettiin.

Meitä nauratti, mutta me puhuimme.

Joku sanoi, että puhutaan Raahesakin ruottia, niin kuin ”hiksaa” ja ”kompiaisia”, ymmärrättekös niitä? Emme ymmärtäneet.

En ollut koskaan aikaisemmin kokenut moista, suuren lapsijoukon kiinnostusta. Se jännitti, mutta tuntui lopulta hyvältä, ainakin paremmalta kuin Oxelösundin parakkikoulun pihalla, missä joskus katselin takapihalta, ovatko toiset jo jonossa ennen kuin itse juoksin jonon hännille.

Olin todella otettu saamastamme huomiosta ja sen puolesta vakuuttunut paluumuuttomme järkevyydestä, vaikka Raahe oli vallan vieras kaupunki.

Sitä paitsi Keskuskansakoulu oli vaikuttavan suuri, suorastaan valtava koulurakennus, aivan toista kokoluokkaa kuin Oxelösundin pienen teräskaupungin nopeasti pellolle kyhäämät matalat kolme puutaloa, joita myös sanottiin kouluksi. Niihin parakkeihin meidät siirtolaislapset ohjattiin.

Kaupungin oikeaan kivikouluun en ollut vielä alaluokkalaisilla asiaa. Ei ainakaan meillä suomalaislapsilla.

Olen aina ajatellut, että perheemme paluumuutto Suomeen ja Raahen oli minulle suunnaton onnenpotku. Pääsin nimittäin opettaja *Elsa Penttilän* luokalle. Hän oli aivan loistava opettaja ja pedagogi. Hän otti minut siivelleen ja luulen että meistä jokaisesta oppilaasta tuntui aivan samalta.

Vain kouluruokailu tuotti hieman ongelmia, sillä en ollut tottunut moniin uusiin ruokalajeihin, kuten rössypottuihin, maitopottuihin tai makaronivelliin. Ruokajärjestäjät hakivat aina vuorollaan keittoämpärit koulun alakerran keittolasta. Se järjestäjän vuoro pelotti minua. Koulun keittäjä näytti pelottavalta, koska osa hänen hampaistaan puuttui. Ruokajärjestäjät hakivat aina keittoastian alhaalta ja kantoivat kaksi yhdessä kutakin ämpäriä ylös luokkiin. Muistan pelänneeni järjestäjävuoroani, sillä käsivoimani olivat huonot.

Raahen Keskuskansakoulussa oli myös hieno musiikkiluokka ja suuri juhlasali, jossa vietettiin kaikki joulujuhlat ja kevätjuhlat. Juhlissa oli loistoa, ainakin minulle. Kerran sain pyöriä Kuunsäteenä keltaisessa pitkässä puvussa. Se jäi mieleen, muistaakseni opettaja itse soitti kun me tanssimme.

Mutta tärkeintä oli se, että Elsa Penttilä kohteli kaikkia oppilaita samalla tavalla, tasavertaisesti. En ollut enää se suomalaisräpäle, joka luulee, että kyse on röntgenkuvasta, koska opettaja pyysi minua riisumaan

villatakkini kuvausta varten. Kyse oli uudenlaisesta luokkakuvasta, jossa jokainen oli erillisessä kasvokuvassa, mutta tulostettuna samalle arkille.

Näytän valokuvassa jokseenkin täysin kauhistuneelta ja kaikki ruotsalaiset oppilaat kerrassaan suloisilta huolettomine hymyineen.

Olen täysin vakuuttunut, että isäni Rautaruukilta saama työpaikka pelasti minut, koska pääsin Suomeen takaisin vain kahden ja puolen vuoden siirtolaisuuden jälkeen.

Siirryin kansakoulun neljänneltä luokalta oppikouluun, ja se oli toinen tärkeä siirto.

Vaikka olin *tullista tullut* niin kuin *Raahesa ruukattiin sanua*, en koskaan kokenut syrjintää. Asuimme Ouluntien uusissa kerrostaloissa, joissa oli paljon lapsia ja joiden kaikkien isät kävivät Rautaruukilla töissä.

Rakastin koulua, sain kavereita, joista pisimpään olen onnistunut säilyttämään Tuhkasen Liisan, Elorannan Eevan ja Kaarelan Soilen. Itse asiassa minulla on kaksi raahelaista porukkaa, joita tapaan säännöllisesti, toiseen kuuluu lukioajan parhaita kavereitani. Vaikka välillä on ollut pitkiä aikoja, jolloin ei ole tapailtu, niin viime vuosina pidämme kaikki tarkkaa huolta yhteisistä tapaamisistamme.

Raahelaiset kaverit pitävät minut aina yhteydessä siihen tiettyyn sarkastiseen huumoriin, joka aina niin kummasti friskaa.

Tiedän varmasti, että jos olisimme jääneet Ruotsiin, olisin menettänyt yhteyden syvimpään tasooni ja ruotsi olisi pian syrjäyttänyt

alkuperäisen äidinkieleni. Niin on käynyt sinne jääneiden lapsille. Kieli siirtyy sinne missä elää ja se oma äidinkieli surkastuu ravinnon puutteeseen, siitä tulee ravinneköyhää puhetta, vain eräänlaista köökkikieltä.

Nyt on tunnustettava, etten minäkään sentään ihan täysverinen raahelainen ole koskaan ollut, vaan ikuisesti se tullista tullut. Raahen murre ei ole tarttunut minuun.

Vaikka perämeri oli vieressä, niin vain junalla pääsi reissuun. Ensin ajaettiin paikallisjunalla Tuomiojalle, missä vaihdettiin etelän tai pohjoisen junaan. Siihen yhteyteen tuli kuitenkin stoppi. Joku opettaja, ehkä Pisilän Mauri kertoi koulussa, tulossa olevasta mielenosoituksesta, jossa vastustettiin tämän raideyhteyden lopettamista. Istuin luokassa, olin kai kahdentoista ja viesti otti tulta. En sietänyt Valtion Rautateiden suunnitelmaa ja osallistuin elämäni ensimmäiseen mielenosoitukseen Raahen asemalla. Kun kerroin siitä vanhemmilleni, isä nauroi ääneen: ”Että lähdit sitten oikein mielenosoitukseen.”

En ymmärtänyt mikä siinä oli huvittavaa.

Raahen yhteislyseossa oli siihen aikaan paljon oppilaita ja suuret luokat. Opettajat jäivät mieleen, samoin näkymät koulun ikkunoista merelle päin. En ollut häävi oppilas, tasaista keskitasoa, mutta sain päästötodistukseeni kolme kymppiä: historiasta, uskonnosta ja kotitaloudesta.

Siihen kolmioon olen luottanut, sillä niistä jokaista kannan vahvasti yhä mukana.

Jo Elsa Penttilä kertoi meille Raahen historiasta eloisesti ja erityisesti tietysti Raahen palosta ja siitä, miten sen jälkeen aina öisin valvojan huusivat korttelien tietyissä kohdissa: "Kello on kaksitoista ja kaikki hyvin."

Muista ihmetelleeni, että kuinka ne ihmiset saattoivat öisin nukkua, kun koko ajan huudettiin nurkilla.

Olin ainoa lapsi ja äiti oli kotirouva, joten minulta ei odotettu kovin suurta osallistumista kotihommiin. En siis tehnyt koskaan mitään ruokaa kotona. Vasta kun koulussa alkoi kotitalous ja pääsin minäkin ruuanlaiton makuun *Ritva Hietamiehen* opetuksella.

Tein heti kotona koulun ohjeiden mukaisesti stroganovinpihvejä, jonka kastikkeeseen laitettiin ruokalusikallinen ketsuppia ja kahvilusikallinen sinappia. Vanhemmat söivät, kehuivat, mutta perheemme koira nimeltä Jesse, joka söi samaa kotiruokaa kuin muu perhe, vain kävi ruokakupillaan, nuuhkaisi ja poistui.

Siitä syntyi tietysti naurua ja perhelegenda ruuanlaittotaidotani.

Olen silti vakuuttunut, että kotitalousnumeroni kymppi oli sekin aivan oikea, sillä rakastan yhä ruuanlaittoa.

Historian opettaja *Antti Saarimäki* oli toinen loistava opettajani. Hän teki historiasta elävää ja muutenkin kiinnostavaa. Pärjätäkseni pikku väittelyissä *Ison Antin* kanssa, jouduin hakemaan kirjastosta kirjoja

saadakseni lisätietoja ja sillä tiellä olen yhä. Luen historiaa ja jokainen romaanini on sijoittunut menneeseen aikaan.

Olen kirjailijan urani aikana saanut perehtyä milloin mihinkin Suomen historian vaiheeseen, samoin myös ohjaamissani televisiosarjoissa ja draamoissa. Ilman Raahesta saamaani sytykettä historiaan, tuskin olisin osannut kiinnostua siitä, mitä oli ennen meitä ja mikä jää jälkeemme.

Muistan lukeneeni jostain novellista, että kaikkein varallisimpia ovat ihmiset, jotka jäävät kiinni nuoruutensa ihanteisiin. Niistä olen onneksi vapautunut. Silti ihmisten sorto ja riisto suututtavat yhä, olipa se millaista ja missä maailmankulmassa tahansa. Ja maailmaa kohtaan en tule koskaan välinpitämättömäksi.

Kirjoitin ylioppilaaksi 1974 eli olen nyt viime kevään riemu ylioppilas. En päässyt Raahen juhliin, koska viimeistelin kymmenettä romaaniani nimeltä *Tango Frisk* (Otava 2024)

”Olet eläkkeellä”, minua muistutetaan tämän tästä.

Tyhjän päälle en voi kuivitellakaan jääväni, se ei voi onnistua kenellekään, joka on puskenut Perämeren raikkaassa vastatuulella polkupyörällä Vilpukankaalta lyseolle, oppinut uimaan Kylmäniemen uimarannalla kaksitoista-asteisessa vedessä ja kun vesi oli kuusitoista-asteista sitä pidettiin jo ”löllin lämpimänä”.

Aina, kun minulta kysytään, mistä olet kotoisin, vastaan että Raahesta Raahesta, sieltä Perämeren tyrskyjen tyköä. Juuri sieltä sain hyvät vauhdit elämäni.